

ADDRESS

OF THE PRESIDENT OF THE HELLENIC REPUBLIC Mr. PROKOPIOS PAVLOPOULOS DURING THE OPENING CEREMONY OF THE WORLD CONFERENCE “ARISTOTLE 2400 YEARS”

Thessaloniki, May 23, 2016

It is with great pleasure that I address the World Congress "Aristotle 2400 years", meticulously organized by the “Interdisciplinary Centre for Aristotle Studies” of the Aristotle University of Thessaloniki.

Aristotle was the greatest of philosophers and a truly universal scientist. In particular, the breadth of Aristotle’s scientific interests remains unparalleled in the universal history of thought.

We often praise the unique breadth of Aristotle’s interest in a range of disciplines. Yet, perhaps we do not emphasize enough the fact that essentially he established the majority of these disciplines. Indeed, Aristotle virtually laid the foundations of ethics, sociology, political science, aesthetics, literary and rhetorical studies, logic, philosophy of mathematics, ontology, psychology, biology, meteorology, and astronomy, among others.

His distinctive virtue of being the founder of such a large number of disciplines gives rise to the question of how we should approach Aristotle's work today. Is his work of mere historical importance? Should we approach him with the respect owed to a pioneer? Or perhaps is Aristotle a thinker whose work remains relevant even at the present time? Can we perhaps nowadays, being citizens of the 21st century, enter into a dialogue with Aristotle’s thought and challenge it? Could Aristotle teach us something even this present age?

The answer is explicitly and unequivocally “yes”. In an impressive host of scientific disciplines, Aristotle remains an absolutely contemporary thinker, an intellectual landmark that no serious scholar in the respective fields can afford to ignore, without first having to challenge both his work and the scientific truth itself in terms of its intended end. This intended end consists in the endorsement of falsification as the lever for seeking the final scientific truth.

I'll start with my own scientific discipline, Law. We know that Aristotle did not write a treatise specifically focused on law. However, in his monumental work on moral philosophy, the "Nicomachean Ethics", he devotes a whole book, namely Book V, to the analysis of justice. The conceptual distinctions introduced in this book remain unsurpassed. Thus, the fundamental distinctions between distributive and corrective justice retain their timeliness intact, and an entire

branch of political philosophy is dedicated to the theoretical elaboration of these concepts. In the same Book, Aristotle develops his famous theory about "equity", i.e. the virtue that allows the judge to correct the gaps, which the Law necessarily admits due to its unavoidable generality. This generality ensures the commitment of the Law to the implementation of the equality principle *per se*, since this principle is not compatible with an *ad hoc* regulation of individual actions. Equally timely are Aristotle's analyses, both in the "Nicomachean Ethics" and in his "Politics", of the role of the judge, whom he understands as the "animate Law" (*lex animata*).

Since I referred to "moral philosophy", it should be stressed that in this particular discipline Aristotle is to date the leading light. His contribution could be compared only with that of Kant's. However, since the second half of the 20th century to date, moral philosophy has made a comeback, with an increasingly strong interest in Aristotelian ethics as an alternative solution to the apparent or real dead ends of modern thought. This is because in contrast to modern ethics that focus primarily - by definition - to the concepts of individuality and duty, Aristotelian thought is built on the concepts of happiness and practicable good, bringing to the fore intellectual potentialities that had been obscured for centuries.

We must not forget, when seeking after the roots of Aristotelian thought, that the Aristotelian writings began with the famous "Organon", i.e. his theory of logic. Upon realizing that Aristotle virtually establishes and completes the propositional logic *ex nihilo*, we start feeling the physical symptoms of dizziness. Although modern logic includes disciplines that the works of Aristotle did not comprise – I refer to Frege's predicate logic as well as to the contemporary connection between logic and mathematics – the hard core of Aristotelian logic remains unchanged up to date "and is compiled rather for an everlasting possession, than to be rehearsed for a prize" (Thucydides in the translation of Thomas Hobbes).

It would be impossible to conclude this extremely brief account of the timeliness of Aristotelian thought without mentioning the science that Aristotle called "first philosophy (*prōtē philosophia*)" or simply "wisdom (*sophia*)." I obviously refer to Aristotle's treatise "Metaphysics", which has defined, more than any other piece of work, Western thought: "Metaphysics" is the work where he expounds his ontology and the substance theory. We could say that the philosophy of the 20th Century is "haunted" by the effort to understand this unrivalled book.

I would love to continue this discussion on the timeliness of Aristotle's thinking in the context of contemporary sciences and, more broadly, of theoretical discourse. I will not do so not only because I am fully aware of my limited potential to highlight the range of Aristotle's intellect, but also because I am sure that this will be accomplished in depth in the context of the presentations to be held at this Congress, which I wholeheartedly welcome.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ κ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ
ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ 2400 ΧΡΟΝΙΑ»

Θεσσαλονίκη, 23.5.2016

Με ιδιαίτερη χαρά απευθύνω θερμό χαιρετισμό στο Παγκόσμιο Συνέδριο «Αριστοτέλης 2400 Χρόνια» το οποίο, με περισσή φροντίδα, διοργανώνει το «Διεπιστημονικό Κέντρο Αριστοτελικών Μελετών» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ο Αριστοτέλης υπήρξεν ο μέγιστος των φιλοσόφων και πραγματικός πανεπιστήμονας. Συγκεκριμένα, η ευρύτητα των επιστημονικών ενδιαφερόντων του Αριστοτέλη δεν έχει όμοιά της στην ιστορία της παγκόσμιας σκέψης.

Συνήθως εξαιρούμε το γεγονός ότι ο Αριστοτέλης ενδιαφέρθηκε για ένα πεδίογνωστικών αντικειμένων μοναδικής ευρύτητας. Και, ίσως, δεν τονίζουμε όσο πρέπει το γεγονός ότι, ουσιαστικώς, θεμελιώσε την πλειονότητα αυτών των επιστημών. Πράγματι, ο Αριστοτέλης έχει, κατ' ουσίαν, θέσει τις επιστημονικές βάσεις της πολιτειολογίας, της ηθικής, της κοινωνιολογίας, της αισθητικής, της λογοτεχνίας, της λογικής, της φιλοσοφίας των μαθηματικών, της οντολογίας, της ψυχολογίας, της βιολογίας, της μετεωρολογίας, της αστρονομίας, και όχι μόνον.

Αυτή η ιδιότητα του θεμελιωτή ενός τόσο μεγάλου πλήθους επιστημών δημιουργεί, ευλόγως, το ερώτημα για το πώς πρέπει να προσεγγίσουμε σήμερα το έργο του Αριστοτέλους. Είναι, άραγε, η σημασία του καθαρά ιστορικής τάξης; Πρέπει, άραγε, να τον προσεγγίσουμε με τον σεβασμό που οφείλουμε σ' έναν πρωτοπόρο, σ' έναν σκαπανέα; Ή μήπως ο Αριστοτέλης είναι ένας στοχαστής, του οποίου η σκέψη παραμένει επίκαιρη ακόμα και σήμερα; Μπορούμε δηλαδή σήμερα εμείς, οι πολίτες του 21^{ου} αιώνα, να συνομιλήσουμε με την αριστοτελική σκέψη και να αναμετρηθούμε μαζί της; Μπορεί ο Αριστοτέλης να μας διδάξει ακόμη και σήμερα;

Η απάντηση είναι ένα ρητό και κατηγορηματικό ναι. Σε μια εντυπωσιακή πλειάδα επιστημονικών πεδίων, ο Αριστοτέλης παραμένει και σήμερα ένας απολύτως επίκαιρος διανοητής, ένας πνευματικός ογκόλιθος που ουδείς σοβαρός μελετητής στ'

αντίστοιχα πεδία μπορεί να προσπεράσει, δίχως προηγουμένως ν' αναμετρηθεί μαζί του αλλά και με την επιστημονική αλήθεια κατά τον προορισμό της. Προορισμό, ο οποίος συνίσταται στην αποδοχή της επιστημονικής επιλάθευσης ως μοχλού αναζήτησης της τελικής επιστημονικής αλήθειας.

Θα ξεκινήσω με το δικό μου γνωστικό αντικείμενο, τα νομικά. Ο Αριστοτέλης δεν έγραψε βεβαίως αυτοτελές βιβλίο περί νομικής. Ωστόσο, ιδίως στο μνημειώδες έργο του περί ηθικής φιλοσοφίας, τα *«Ηθικά Νικομάχεια»*, αφιερώνει ένα ολόκληρο βιβλίο, το Βιβλίο Ε', στην ανάλυση της δικαιοσύνης. Οι εννοιολογικές διακρίσεις που εισάγει εκεί παραμένουν αξεπέραστες. Έτσι, οι θεμελιώδεις διακρίσεις που μεταξύ διανεμητικής και διορθωτικής δικαιοσύνης διατηρούν ακέραιη την επικαιρότητά τους, και ένας ολόκληρος κλάδος της πολιτικής φιλοσοφίας είναι αφιερωμένος στην θεωρητική επεξεργασία αυτών των εννοιών. Στο ίδιο βιβλίο, ο Αριστοτέλης αναπτύσσει την περίφημη θεωρία του περί της «επιείκειας», δηλαδή εκείνης της αρετής που επιτρέπει στον δικαστή να διορθώνει τα κενά, τα οποία ο νόμος αναγκαστικώς αποδέχεται εξαιτίας της αναπόφευκτης γενικότητάς του. Γενικότητας, η οποία του διασφαλίζει την προσήλωσή του στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας κατά την ουσία της, αφού η αρχή αυτή δεν συμβιβάζεται με την ad hoc ρύθμιση ατομικών συμπεριφορών. Εξίσου επίκαιρες είναι οι αναλύσεις του Αριστοτέλους για τον ρόλο του δικαστή, τόσο στα *«Ηθικά Νικομάχεια»* όσο και στα *«Πολιτικά»*, τον οποίο αντιλαμβάνεται ως «έμψυχο νόμο».

Μιας και αναφέρθηκα στην ηθική φιλοσοφία, θα πρέπει να τονισθεί πως στον συγκεκριμένο κλάδο ο Αριστοτέλης είναι ως σήμερα κορυφαίος διανοητής. Η σημασία του θα μπορούσε, ενδεχομένως, να συγκριθεί μόνο μ' αυτήν του Καντ. Ωστόσο, από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, ως και σήμερα, η ηθική φιλοσοφία επανέρχεται, μ' ολοένα και εντονότερο ενδιαφέρον, στην αριστοτελική ηθική, ως μια εναλλακτική διέξοδο απέναντι στα φαινομενικά ή πραγματικά αδιέξοδα της νεωτερικής σκέψης. Και αυτό διότι σ' αντίθεση με τη νεωτερική ηθική, που επικεντρώνεται –εξ ορισμού– πρωτίστως στις έννοιες της ατομικότητας και του καθήκοντος, η αριστοτελική σκέψη χτίζεται πάνω στις έννοιες της ευδαιμονίας και του πρακτού αγαθού, φέρνοντας στο φως διανοητικές δυνατότητες που είχαν, για αιώνες, μείνει στο σκοτάδι.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε, όταν αναζητούμε την ρίζα της αριστοτελικής σκέψης, ότι τα αριστοτελικά γραπτά ξεκινούν με το περίφημο *«Όργανον»*, δηλαδή την θεωρία του

για τη λογική. Προκαλεί, κυριολεκτικώς, διανοητικό ίλιγγο η διαπίστωση ότι ο Αριστοτέλης ιδρύει και ολοκληρώνει, ουσιαστικώς, την προτασιακή λογική εκ του μηδενός. Μολονότι δε η σύγχρονη λογική περιλαμβάνει και πεδία που δεν είχε συμπεριλάβει στα έργα του ο Αριστοτέλης –αναφέρομαι στην λογική των κατηγορημάτων του Φρέγκε και στην σύγχρονη σύνδεση λογικής και μαθηματικών- ο βασικός πυρήνας της αριστοτελικής λογικής παραμένει και σήμερα αναλλοίωτος, ένα πραγματικό «κτῆμα ες αεί μάλλον ἢ αγώνισμα ες το παραχρήμα ακούειν».

Θα ήταν αδύνατο να κλείσω αυτή την, εξαιρετικά σύντομη, αναφορά στην επικαιρότητα της σκέψης του Αριστοτέλους, δίχως να μνημονεύσω την επιστήμη εκείνη που ο Αριστοτέλης ονομάζει «πρώτη φιλοσοφία» ή απλώς «σοφία» . Αναφέρομαι, προφανώς, στην επιστήμη με την οποία καταγίνεται το έργο που έχει καθορίσει, όσο κανένα άλλο, την δυτική σκέψη: Το «*Μετά τα φυσικά*», έργο στο οποίο ο Αριστοτέλης αναπτύσσει την οντολογία του και τη θεωρία του περί της ουσίας. Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα είναι, θα λέγαμε, «στοιχειωμένη» από την προσπάθεια να κατανοηθεί αυτό το, πραγματικώς ανυπέρβλητο, βιβλίο.

Θα ήθελα πολύ να συνεχίσω περαιτέρω αυτή την συζήτηση σχετικά με την επικαιρότητα του αριστοτελικού στοχασμού στο πλαίσιο των σύγχρονων επιστημονικών και, ευρύτερα, θεωρητικών αναζητήσεων. Δεν θα το πράξω όχι μόνον γιατί έχω πλήρη επίγνωση των ορίων μου ως προς την ανάδειξη του εύρους της αριστοτελικής σκέψης αλλά και διότι είμαι βέβαιος πως αυτό θα καταστεί πράξη, σε μεγάλο βάθος, στο πλαίσιο των ανακοινώσεων αυτού του συνεδρίου, το οποίο και χαιρετίζω εκθύμως.